

■ Paraules que surten als exercicis escrits

acompanya, anys, aranya, banya, banyera, bony, bunyol, canya, castanya, espardenya, llenya, muntanya, pinya, pinyol, puny, renya, senyor, tenda de campanya.

■ Altres paraules amb les lletres anteriors + ny que es poden treballar

copinya, ensenyar, lluny, nyam, pinya de col (Eivissa), senyal

■ Aspectes fonètics

Amb el dígraf **ny** representam el fonema /ɲ/, que és palatal, nasal i sonor. Sembla bastant al fonema /ʎ/, ja treballat i també al fonema /n/.

En dir [ɲ]:

- la boca està un poc oberta;
- la llengua està aferrada a la part anterior del paladar, fent molta pressió;
- l'aire surt pel nas; ho podem comprovar prolongant la **ny** i, en un moment donat, tapant-nos el nas. Si fem la mateixa prova amb la **ll**, notarem la diferència. En el primer cas, el so s'atura en sec i en el segon cas el fet de tapar el nas no afecta gens el so.

S'ha de tenir present que a Mallorca i a part de Menorca, els plurals de les paraules acabades amb **ny** es pronuncien com si acabassin en *-ins* (*boins, ains*), mentre que a altres llocs es pronuncien com si acabassin en *-nx* (*bonx, anx*).

Anomenam aquest dígraf «la lletra d'*aranya*».

■ Aspectes ortogràfics

Aquest dígraf no presenta problemes ortogràfics, perquè a una grafia li correspon un sol so, exceptuant el cas dels plurals esmentats als «aspectes fonètics».

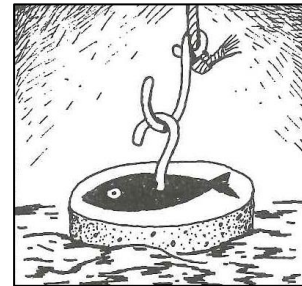
■ La grafia

Minúscula: la primera lletra del dígraf no té problema perquè és com una ena i ja la sabem fer; la segona lletra és una **i** grega; es fa com una **u** i en acabar va molt per avall, volta a l'esquerra i se'n va cap a la dreta a «donar la mà» a la lletra següent.

Majúscula: només caldrà recordar com fem la **N** i afegir-hi la **i** grega.

■ Activitat clau: Pescar amb canya

Es preparen els peixos amb plaquetes de suro, de suro artificial o de qualsevol material que suri. Es poden decorar amb pintura. S'hi enrosca o s'hi clava una anella. Després es preparen les canyes de pescar, amb una cordeta prima que dugui un ganxo amb forma d'ham al cap. Posam els suros dins un ribell amb aigua i ... a pescar!

■ Exemples de frases per a llegir

M'he tacat ses espadenyes.

Sa padrina m'ha fet uns bunyols molt bons.

Dins sa banyera hi havia una aranya.

■ Locucions

- Esser com les **aranyes**, que sempre tenen forat per on sortir (tenir molt d'enginy o recursos per a sortir-se'n amb la seva).
- Assemblar-se tant com un ou a una **castanya** (no assemblar-se gens).
- Ésser més dur que una **banya**.
- Ficar la **banya** (obstinar-se, agafar una idea i no voler convèncer-se del contrari).
- Rompre's les **banyes** (esforçar-se molt per a aconseguir una cosa difícil).
- Estar prim com una **canya** (estar molt magre).
- Boqueta de **pinyó**, o com un pinyó (boca molt petita i bonica).
- Cop de **puny**.
- Com el **puny** (de la grandària d'una mà closa).
- Tenir els ulls com el **puny** (tenir els ulls inflats de plorar, de dolor).
- De **pinyol** vermell (de gran qualitat).
- L'**any** de la picor o l'**any** tirurany (temps molt antic).
- Un dia a l'**any**.
- Anys i **panys** (un temps molt llarg).

■ Refranys

- Per sant Martí, la **pinya** cau del pi.
- **Llenya** vella fa bon foc.
- **Llenya** seca no fa fum.

■ Endevinalles

- Què és una cosa que cap dins la mà i no cap dins una caixa?
(una **canya**)
- Prima, prima som nascuda
a vorera de torrent,
en el poble coneguda
de quasi tota la gent.
(una **canya**)
- Som prima i alta,
don per menjar;
els nusos que tenc
no estrenyen mai;
sovint em veig a dins la mar.

(la **canya** de pescar)
- De quines roques n'hi ha més dins la mar?
(de **banyades**)

■ Cançons

L'aranya Tris-tris

(Autor no conegut)

L'aranya Tris-tris	(Mans a davant obertes, agafades pels dits polzes.)
puja a la teulada.	(Les mans van pujant mentre movem els dits.)
Quan la pluja cau	(Separam les mans i movem els dits per a imitar la pluja.)
pega patacada.	(Les mans cauen de cop.)
Ja surt el sol	(Dibuixam a l'aire un cercle amb una mà.)
i escampa la pluja.	(Movem les mans cap a un mateix costat com si féssim fora la pluja.)
L'aranya Tris-tris	(Mans a davant, agafades pels dits polzes.)
puja que puja	(Les mans van pujant mentre movem els dits.)

Decidit

La- ra- nya Tris- tris pu- jaa la teu- la- da. Quan la plu- ja cau
 pe- ga pa- ta- ca- da. Ja surt el sol ies- cam- pa la plu- ja.
 La- ra- nya Tris- tris pu- ja que pu- ja.

(Música transcrita per Montserrat Sobrevias)

Pinyeta, pinyol

(Cançó popular)

Pinyeta, pinyol,
 pinyeta, pinyol,
 tres i sis fan nou.
 (4 vegades)

Pin - nye-ta, pi-nyol, pi-nye-ta, pi-nyol, tres i sis fan nou. Pin - nye-ta, pi-nyol, pi-nye-ta, pi-nyol,
 tres i sis fan nou. Pin - nye-ta, pi-nyol, pi-nye-ta, pi-nyol, tres i sis fan nou. Pin - nye-ta, pi-nyol, pi-nye-ta, pi-nyol,
 tres i sis fan nou.

(Música transcrita per Montserrat Sobrevias)

■ Poesies

Ah, tu, caldera vella,
 plena de bonys i forats,
 que has anat a Formentera
 per un fart d'escarabats!

L'aranya fila

Nit de juny. L'aranya fila
 i les hores van passant;
 l'aranya compta tranquil·la
 i la tela es va fent gran.

J.M. Guasch

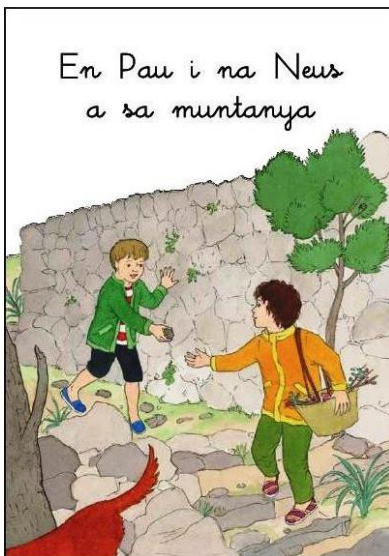
■ *Embarbussaments*

- Espardenya, patunya, patenya, espardenyot, petit, petot.
- —Senyora, vénc de part de la senyora a veure si la senyora s'enyora o no s'enyora.
—Senyora, digui a la senyora que la senyora no s'enyora.
—Bon dia tengui, senyora!

■ *Contes per a explicar*

- «N'Espardanyeta». *Rondaies mallorquines*. Tom VII. Editorial Moll.

■ *Contes per a llegir tots sols*

En Pau i na Neus a sa muntanya

Llibre tretzè de la col·lecció *Ansa per ansa*.

Autora: Elisabet Abeyà Lafontana

Il·lustracions: Aina Bonner Eisenberg i Flavia Constanza Gargiulo Rosa

Edició: NOVA EDITORIAL MOLL S.L.

■ *Jocs*

- *L'aranya*

Des d'un punt determinat, tiren tots els jugadors una tella o pedra plana, a una retxa. El que hi fa més a prop és el primer, i els altres van per ordre d'aproximació.

Senyen en terra vuit triangles numerats. Des d'una retxa, el primer tira la tella dins el triangle número 1. Si no hi cau bé dins o toca una retxa, ha perdut i tira el següent. Si ha encertat, de peu-coix fa anar la tella d'un triangle a l'altre per ordre de número. Quan el peu o la tella romanen damunt una retxa o nombre, ha perdut i entra a jugar el segon, que fa igual i així passen tots. (*Així jugàvem nosaltres. Jocs populars.* Editorial Bruño)

- **L'espardenyeta**

Per a saber qui ha de parar es treu busca, i qui la té més curta para. Els jugadors s'asseuen en terra fent un rotlo i es passen una espardenya per darrere o per davall les cames, que es posen un poc en pont; mentrestant, el qui para està enmig del rotlo, procurant descobrir l'espardenya i apoderar-se'n. Passa enmig el qui se l'ha deixada agafar. Si el qui para es distreu, qui té l'espardenya li pega una espardenyada a les anques i, anant viu, la continua passant als altres jugadors. Si està enfora i es gira, la hi mostren. (*Així jugàvem nosaltres. Jocs populars.* Editorial Bruño)

■ **Altres activitats**

- **Fer una aranya**

Una bolla de plastilina negra serà el cos i bocins d'escurapipes seran les cames. Els ulls poden ser pecetes de plàstic amb les ninetes mòbils, o si no, bolletes de plastilina d'un altre color.

També podem fer taques de pintura amb el dit damunt un paper i després afegir-hi les cames amb un retolador negre.

Exemples de frases per al dictat:

L'aranya Tris-tris. Es bunyols són bons. Un senyor compra una pinya.